04. וירא. הקשר בין 'מים אחרונים, חובה' לבין מידת הכנסת האורחים של אברהם אבינו?

מוכרת לנו היטב ההלכה: "מים אחרונים חובה", ונימוקה: "כי מלח סדומית יש, המְסַמֵּא את העיניים". מאחר שנגע האדם במלח במשך הארוחה, ייתכן שיגע בעיניו בידו, ולכן צריך ליטול את ידיו לפני ברכת המזון.

שואלים: האם אין כל מלח מסמא את העיניים? ומה ראו חז"ל לשים את הדגש דווקא על המלח הסדומית? ושוב, האם המלח הסדומית מצוי עד כדי כך שגזרו "מים אחרונים חובה"? (שאלת בעלי התוספות במס' ברכות נג/א, ד"ה "והייתם")

ועוד שאלה: למה ייטול את ידיו דווקא לפני ברכת המזון? האם אינו יכול לנגוע בעיניו גם בשעת הארוחה עצמה!? גלוי וידוע שאברהם אבינו מהווה אבטיפוס לרדיפת הצדקה והחסד, ותכונה זו באה לידי ביטוי במיוחד בפרשתנו כשהוא רץ, לפי חז"ל, לקראת ערביים עובדי עבודה זרה כדי לקבל אותם באוהלו הפתוח לארבע רוחות.

מאידך גיסא, באותה הפרשה, רואים את היפוך מוחלט, הקוטבי ביותר: וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד. לא די שחקקו חוקים נגד הכנסת האורחים, אלא גם הענישו למוות על ידי עינויים סדיסטיים ביותר כל מי שהיה מעז לקיים מצווה זו (מס' סנהדרין קט/ב). לכן, מן הדין היה שאנשי סדום שלא קדמו פני אורחים בלחם ובמלח, יבואו על עונשם ויהיו מוכים בסנוורים דווקא. אותו המלח שלא נתנו, הוא שסנוור אותם: מידה כנגד מידה.

מלח סדומית אינו אפוא רק מלח שנחצב בהרי סדום או שהופק ממימי ים המלח, אלא הוא גם מלח המסמל את הפְּילוּת ורוע הלב, מידה המְסַמֵּאת באמת את עיני בעליה.

וכן מצאנו בפרשת שופטים: כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה... לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ ... וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ ...וְרָחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה ... וְעָנוּ וְאָמְרוּ: 'יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה'". וכי עלה על לבנו, שואלת הגמרא במס' סוטה מו/ב, שזקני בית הדין שופכי דם הם? אלא היו מעידים שאילו איש זה היה בא לידם, לא היו פוטרים אותו בלא מזונות, ולא היו מניחים אותו בלא לְוָיָה. הדיינים, ברחיצת כפיהם, היו מראים במעשה סמלי זה שהם חפים מכל פשע, וחלילה לא דבקה בידיהם 'מלח סדומית' כלשהו, ומוכנים היו כמובן לפתוח את ביתם לרווחה לכל דכפין.

מוסר ההשכל מכל האמור לעיל הוא ש"מים אחרונים חובה" משמעו שאינך יכול לגמור את ארוחתך בלי להעיד, יד על הלב, שהיית מוכן לקבל אורחים, או לקבל אלה שאמצעיהם אינם מאפשרים להם לחיות בכבוד.